

Вивчення географії в умовах Нової української школи

У 2018 – 2019 навчальному році особливу увагу треба звернути на реалізацію основних положень оновленої навчальної програми з географії. Програму розроблено на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392) з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20. 04. 2011 р. № 462) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.).

Програма має забезпечувати перехід від предметоцентризму до дитиноцентризму. На підставі компетентнісного підходу знання мають стати ключем до розв'язання проблем, забезпечення успішної самореалізації у соціумі, облаштування особистого життя. Сьогодні неможливо навчити дитину всього, значно важливіше сформувати в неї потребу в неперервній освіті. Тому зміст навчального матеріалу з географії визначено з огляду на корисність та потрібність його за межами школи.

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток та соціалізація учня, формування його національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Основне завдання сучасної загальноосвітньої школи полягає у ретельному доборі навчального матеріалу за принципом життєвої доцільності й функціональності, в активізації ролі самостійного навчання. Варто також урахувати те, що для успішної реальної діяльності сьогодні недостатньо знань і умінь, необхідні ще віра в себе, у свої сили, здатність ухвалювати рішення, жити й працювати в колективі й зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, вести самостійний чи спільний пошук способів її розв'язання, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків.

Структура і зміст програми з географії базуються на принципах неперервності й наступності шкільної географічної освіти, її інтеграції на основі міжпредметних зв'язків, гуманізації, урахування вікових можливостей учнів, практичної спрямованості [4].

Під час вивчення географії важливо акцентувати діяльність вчителя на формування в учнів таких ключових компетентностей: 1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами. 2. Спілкування іноземними мовами. 3. Математична компетентність. 4. Основні компетентності

у природничих науках і технологіях. 5. Інформаційно-цифрова компетентність. 6. Уміння вчитися впродовж життя. 7. Ініціативність і підприємливість. 8. Соціальна та громадянська компетентності. 9. Обізнаність та самовираження у сфері культури. 10. Екологічна грамотність і здорове життя [4].

Особливий акцент у оновленій навчальній програмі з географії на реалізації чотирьох наскрізних змістових ліній: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

1. Метою вивчення наскрізної змістової лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» є формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, щоб вони зберігали і захищали довкілля і усвідомлювали сталий розвиток, були готові брати участь у вирішенні питань довкілля і розвитку суспільства.

2. Метою вивчення наскрізної змістової лінії «Громадянська відповідальність» є формування відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, а також важливість національної ініціативи; спирається у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку держави.

3. Вивченням наскрізної змістової лінії «Здоров'я і безпека» прагнуть сформувати учня духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінним членом суспільства, який здатний вести здоровий спосіб життя, допомагати у формуванні безпечного здорового життєвого середовища.

4. Метою вивчення наскрізної змістової лінії «Підприємливість і фінансова грамотність» є забезпечення кращого розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо); розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі [4].

В умовах компетентнісного підходу важливою умовою досягнення успіху є реалізація очікуваних результатів сучасного уроку географії. Очікувані результати складаються із знанневого, діяльнісного та ціннісного компонентів.

Наприклад, під час вивчення в 6 класі теми «Географія як наука про Землю, її природу, населення та його господарську діяльність, про взаємодію природи і людства» очікуваними результатами є:

Знаннєвий компонент: учень/учениця називає об'єкти вивчення географії, складові географічної науки, основні джерела географічних знань та методи географічних досліджень.

Діяльнісний компонент: учень/учениця добирає географічну інформацію з різних джерел та визначає її корисність для себе; виконує спостереження за змінами у природі; складає перелік джерел географічної інформації.

Ціннісний компонент: учень/учениця використовує результати власних спостережень у повсякденній діяльності; обґрунтовує на конкретних прикладах значення географії для життєдіяльності людини [4].

Для вирішення основних завдань, які зазначені в оновленій навчальній програмі з географії учителю необхідно дослухатись до рекомендацій науковців, колег та виявити власну активну позицію. Гордон Драйден та Джаннет Вос у своїй книзі «Революція в навчанні» акцентують увагу на змінах у підходах до освіти і констатують, що «мистецтво викладання видозмінюється в мистецтво навчати дітей того, як потрібно самостійно вчитися» [1].

Сьогодні необхідно змінювати підходи до навчання, які використовуються не тільки в Україні, а й у світі:

- ✓ Впроваджувати програми розвитку дітей та «батьківської освіти».
- ✓ Орієнтувати світ на інтерактивні комунікаційні технології.
- ✓ Вибирати найефективніші й випробувані методи навчання.
- ✓ Підносити ідею партнерства, цінувати ініціативу.
- ✓ Підвищувати кваліфікацію вчителя.
- ✓ Зробити навчання впродовж життя світоглядною суттю особи.
- ✓ Опиратися на потенціал власної національної культури [1].

Існує необхідність та можливість застосування синергетичного ефекту в процесі реалізації завдань Нової української школи засобами педагогіки партнерства. Ефект синергії – ефект виникнення додаткової інтелектуальної енергії при об'єднанні людей у цілісну групу, що втілюється в груповому результаті, який переважає суму індивідуальних результатів. Важливим елементом синергетичного підходу є ключовий компонент формули нової школи – педагогіка партнерства. В основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини [2].

Важливий постулат синергії: «особистість створює середовище, яке її оточує». Нова українська школа буде формувати ціннісні ставлення і судження, які служать базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством». Саме ціннісні орієнтири сьогодні важливі для формування світогляду школярів. Таким чином, одним із важливих моментів досягнення позитивного ефекту максимуму в процесі реалізації положень Концепції вбачається використання ефекту синергії за рахунок застосування засад педагогіки партнерства [2].

Важливою умовою реалізації завдань сучасної освіти є формування творчої креативної особистості, що зможе успішно реалізуватися в житті. Едвард де Боно, ототожнюючи творчі здібності і креативність (творчість), вводить поняття «латеральне мислення» (інші терміни у перекладі: «нестандартне», «бокове» «нелінійне» мислення). Саме значення слова «латеральне» означає рух в сторону. Під латеральним мисленням Едвард де Боно розуміє специфічний процес обробки інформації, який спрямований на зміну існуючої стереотипної моделі сприйняття навколишньої дійсності, групування вихідних елементів у самих незвичних сполученнях та створення

нових альтернативних варіантів рішення певної проблеми. При латеральному мисленні інформація використовується для зміни існуючої схеми, моделі. Латеральне мислення використовує інформацію як стимул. Воно спроможне використовувати інформацію, яка не має безпосереднього відношення до справи [5].

Латеральне мислення не поспішає з винесенням кінцевих суджень та дає можливість будь-якій ідеї розвиватися, а не відкидає її, проголосивши помилковою. Воно може цілеспрямовано виходити за межі установлених норм. Латеральне мислення займається дослідженням усіх можливостей, воно вдається до перегрупування і перебудови доступної інформації. Основною ціллю латерального мислення є генерування нових ідей та відхід від старих фіксованих стереотипів та ідей, внесення змін, а не пошук доказів, досягнення евристичного моменту (коли маловірогідний напрямок думки приводить до нової, більш дієвої ідеї) [5].

Основним завданням латерального мислення є вміння прийняття ефективного рішення проблеми, звільнитись від моделей-кліше, перебудувати стереотипні схеми. Боно виділив основні принципи латерального мислення:

- 1) усвідомлення ідей, які панують та є стереотипними;
- 2) пошук різних підходів до явищ та проблем;
- 3) звільнення з-під жорсткого контролю логічного мислення;
- 4) використання випадку;
- 5) розуміння того, що будь-яка точка зору на щось – це тільки одна з багатьох можливих точок зору;
- 6) виклад оцінки, судження;
- 7) генерування нових підходів [5].

Для вирішення основних завдань оновленої програми з географії цінним є досвід колег, які допомагають учням самореалізуватися, досягати високих результатів у навчанні. Зокрема, важливим є досвід роботи з обдарованими дітьми вчителів Житомирської області, що готують переможців III та IV етапів Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії та переможців II та III етапів Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України:

- ❖ Магалецької Тетяни Діонісіївни, вчителя географії загальноосвітньої школи I–III ступенів № 28 м. Житомира імені гетьмана Івана Виговського;
- ❖ Кравець Наталії Михайлівни, вчителя географії ліцею № 25 м. Житомира;
- ❖ Ніколюк Людмили Петрівни, вчителя географії Коростишівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I–II ступенів – ліцей інформаційних технологій» ім. Л.Х. Дарбіняна;
- ❖ Залізко Наталії Володимирівни, вчителя географії опорного навчального закладу «Овруцька загальноосвітня школа I–III ступенів № 1»;
- ❖ Барицької Ірини Василівни, вчителя географії Черняхівської гімназії;

- ❖ Бондарчук Ірини Василівни, вчителя географії Житомирської загальноосвітньої приватної школи І–ІІІ ступенів «Сяйво».

Вивчення географії в умовах Нової української школи потребує нового розуміння концепції географічної освіти в сучасній школі. Географія це єдиний навчальний предмет у загальноосвітній школі, який допомагає особистості учня навчитися комплексно аналізувати, моделювати і прогнозувати як природні, так і соціально-політичні явища на трьох рівнях узагальнення: локальному, регіональному і глобальному.

Він у собі гармонійно поєднує наукові та метапредметні знання, що є запорукою розвитку когнітивної сфери особистості, формування в учнів системи сучасних інтегрованих знань про планету Земля та її зв'язки з Космосом, місце людини та спільнот в складній системі природних і соціальних зв'язків, місце власної особистості в історико-географічному контексті. Отже, навчальний предмет географія забезпечує формування наукової картини світу на міжпредметному рівні, а також є умовою для формування умінь досліджувати її.

Формування в учнів предметної географічної компетентності на тлі уточнення і поглиблення загальногеографічних знань, умінь і навичок, формування власної системи наукових суджень та ціннісних орієнтирів відбувається під час вивчення географії країни проживання. Вивчення учнями різноманітних географічних явищ, процесів, феноменів, закономірностей на рівні місця проживання (локальний рівень) та України (регіональний рівень) дозволяє зрозуміти їхню динаміку і створює умови для критичного і обґрунтованого їх аналізу і порівняння. Тому вивчення географії України окремим навчальним курсом виступає фундаментальним по відношенню до навчання і виховання заради забезпечення безпеки як окремого громадянина, так і Української держави. Але для реалізації цієї місії потрібно забезпечити вчасне наукове оновлення інформації про країну, відповідним чином структурувати зміст навчання на уроках географії України та підібрати ефективні методи навчання [6].

Список використаних джерел та літератури

1. Драйден Г , Вос Д. Революція в навчанні / перекл. з англ. М. Олійник. – Львів: Літопис, 2005. – 542 с. Режим доступу: <http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/2617/>
2. Єрмоленко А.Б. Синергія суб'єктів освітнього процесу в контексті Теорії поколінь / А.Б. Єрмоленко тематичний випуск журналу Методист . – № 2 (74) – лютий. – 2018. – С. 47–51. (0,4 др. арк.).
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
4. Оновлена навчальна програма з географії.–Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

5. Пивоварова О. В. Латеральне мислення і методи його розвитку / О. В. Пивоварова // Соціальна психологія : український науковий журнал. – 2007. – № 1 (21). – С. 112-122.
6. Топузов О., Надтока О. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі. [Електронний ресурс] / Топузов О., Надтока О. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі. – Режим доступу: <http://www.undip.org.ua/upload/iblock/399/2017-kontsepsiya-geo-ukrayiny-n.pdf>